

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-73>

УДК 338.1

ПРОБЛЕМАТИКА ЕКСПОРТУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

THE CHALLENGES OF EXPORTING AGRICULTURAL PRODUCTS FROM UKRAINE IN THE CURRENT CONDITIONS

Катюк Олег Ігорович

аспірант,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-1794-668X>**Katiuk Oleh**

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Від початку повномасштабної війни в Україні експорт аграрної продукції стикнувся з цілим рядом проблем, які вкрай негативно вплинули на аграрний сектор в цілому. Мета дослідження - проаналізувати список проблем пов'язаних з експортом аграрної продукції, а також запропонувати підходи до вирішення або до часткового вирішення існуючих проблем. Тема дослідження залишається актуальною протягом всього періоду російсько-української війни, і потребує подальших кроків до вивчення науковою спільнотою. По результатам дослідження було підкреслено важливість аграрного сектору для продовольчої безпеки України та виокремлено основні проблеми експорту аграрної продукції України в сучасних умовах, також запропоновано потенційні шляхи їх вирішення. Результати дослідження можуть бути використанні для майбутніх досліджень на дану тематику чи дотичні теми.

Ключові слова: аграрний сектор, аграрна продукція, експорт, інфраструктура, логістика.

Since the beginning of the full-scale war in Ukraine, the export of agricultural products has faced a number of challenges that have had an extremely negative impact on the agricultural sector as a whole. The aim of the study is to analyze the list of problems related to the export of agricultural products and to propose approaches for resolving or partially addressing the existing challenges. The research topic remains relevant throughout the entire period of the Russian-Ukrainian war and requires further examination by the scientific community. Based on the results of the study, the importance of the agricultural sector for Ukraine's food security has been emphasized, and the key problems of agricultural exports under current conditions have been identified. The research highlights several critical issues, including logistics and transportation challenges, certification and compliance with international standards, tariff and non-tariff barriers, as well as geopolitical risks and trade restrictions. Given the dynamic nature of international trade and economic globalization, understanding these issues is essential for ensuring the stable development of Ukraine's agricultural sector. Additionally, potential solutions to these issues have been proposed. The solutions, in one way or another, should have a comprehensive nature. From a scientific perspective, the situation with Ukraine's exports holds particular academic interest, as in the era of digitalization, research is enriched with data that allows the problem to be analyzed from different perspectives. Foreign researchers also thoroughly study issues related to the agricultural sector, because Ukraine remains a leader in the global agricultural market. The European scientific community actively addresses important issues related to the food security of the European Union. The findings contribute to the academic discourse on international trade and food security while offering practical recommendations for policymakers and industry stakeholders. The research findings may be used for future studies on this topic or related areas. It is necessary to continue conducting scientific research on this topic to uncover most of the issues.

Keywords: agricultural sector, agricultural products, export, infrastructure, logistics.

Постановка проблеми. Станом на початок 2025 р. експорт аграрної продукції лишається однією з основних статей надходжень до бюджету України. Проте лишається ряд

проблем, які так чи інакше гальмують розвиток аграрного сектору України та експорт аграрної продукції. В даному дослідженні освітлено становище експорту аграрної про-

дукції, його проблематику та потенційні кроки для вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вітчизняні та іноземні науковці піднімають питання щодо вивчення проблем пов'язаних із аграрним сектором України, особливо після початку повномасштабної війни на території України. Дана зацікавленість підсилюється нетиповими перешкодами, з якими стикається аграрний сектор, в порівнянні з іншими країнами. Кваша С. М., та ін. [1; 2] в своїх дослідженнях висвітлили розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану, проаналізували конкурентоспроможність української аграрної продукції на зовнішніх ринках. Гуменюк Я. М. [3] детально проаналізував аграрний експорт України та стратегічне планування. Солоп А. П. [4] досліджувала сучасні виклики та можливості аграрного сектора України. Шамбровський Г. О. [5], Завербний А. С. та ін. [6] розглядали питання логістики в умовах воєнного стану. Олейник А.-М. С. та ін. [7] аналізували вплив тарифних та нетарифних обмежень між країнами Європи та України. Тему інвестицій в аграрний сектор України розглядала Хаєцька О. П. [8] Стан експорту досліджували також іноземні науковці: Lukash S. та ін. [9], Steinbach [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри активне обговорення серед наукової спільноти тем пов'язаних з аграрним сектором України після початку повномасштабної війни, лишаються питання, які потребують подальших досліджень. Такі кроки є об'єктивною необхідністю для освітлення комплексності такої теми як стан та проблематика експорту аграрної продукції України в сучасних умовах. Проблеми з експортом аграрної продукції вже мають системний характер і на жаль вони можуть доповнитись новими.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є аналіз основних перешкод у експорті аграрної продукції та пошук шляхів їхнього подолання. Освітлення даної теми має допомогти популяризувати проблему, з якою стикнулася незалежна Україна. Наукова спільнота має донести суспільству важливість пошуку варіантів вирішень проблем з експортом аграрної продукції. Також можуть бути сформовані тимчасові дії на пом'якшення даної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна традиційно експортує зна-

чні обсяги аграрної продукції, зокрема зернові культури (пшеницю, кукурудзу, ячмінь), соняшникову олію, ріпак та сою. Основними споживачами української сільськогосподарської продукції є країни Європейського Союзу, Китай, Туреччина, Єгипет та країни Близького Сходу. Низка логістичних проблем, що існують в країні, суттєво ускладнює реалізацію експортного потенціалу. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2024 році експорт зернових склав 24,5 млрд доларів, який склав 59% в загальному експорті. Загалом минулого року Україна експортувала 78,3 млн тонн аграрної продукції. Найбільша частка припадає на соняшникову олію – 21%. Її експортовано майже 6 млн тонн на ~5,1 млрд доларів. На другому місці кукурудза – 21%, якої експортували 29,6 млн тонн на ~5 млрд доларів. На третьому місці пшениця – 15%, це 20,6 млн тонн на ~3,7 млрд доларів [11].

У 2022–2024 роках експорт сільськогосподарської продукції зазнав значних змін через військові дії, руйнування логістичних шляхів та блокування портів. Незважаючи на ці виклики, Україна адаптувалася до нових умов шляхом розвитку альтернативних маршрутів експорту, таких як Дунайські порти, автомобільний та залізничний транспорт.

Виділяються наступні основні проблеми:

1. Логістичні. Російська агресія значно ускладнила морське транспортування, що є основним каналом експорту. Втрата доступу до традиційних морських маршрутів змусила Україну шукати нові логістичні рішення, що підвищило витрати на транспортування та час доставки продукції. Значний виклик становить недостатня координація між державними структурами, логістичними операторами та міжнародними партнерами, а саме обмеженість логістичних маршрутів через нестачу інфраструктурної підтримки, недостатня інтеграція в європейську транспортну систему та відсутність єдиної державної стратегії розвитку аграрного експорту з урахуванням нових реалій [5; 6].

2. Сертифікація аграрної продукції України відповідно до вимог Європейського Союзу є складним і тривалим процесом, що супроводжується низкою викликів. Насамперед, основною проблемою є відмінності у стандартах та регламентах, оскільки ЄС висуває жорсткі вимоги щодо якості та безпечності харчових продуктів, особливо в частині санітарних і фітосанітарних норм. Українське законодавство поступово гармонізується з європей-

Таблиця 1

**Рангування України по виробництву та експорту агропродовольчої продукції
в рамках світового аграрного ринку в 2024 р.**

	Експорт, млн. дол.	Виробництво, ранг	Експорт, ранг
Соняшникова олія	5,117	#2	#1
Кукурудза	5,071	#7	#4
Пшениця	3,735	#9	#6
Насіння ріпаку	1,850	#7	#3
Соєві боби	1,340	#9	#6
Соняшниковий шрот	1,029	#2	#1
Домашня птиця	960	#19	#6
Ячмінь	557	#7	#5
Білий цукор	420	#18	#11
Соєва олія	316	#19	#8
Соєвий шрот	304	#19	#11
Рапсова олія	239	#15	#7
Горіхи	185	#5	#4
Сухе молоко, вершки	74	#13	#10
Яловичина	73	#20	#18
Сир	54	#12	#9
Вершкове масло	49	#13	#7
Яблука	21	#9	#14

Джерело: сформовано на основі [12]

ськими стандартами, однак залишається ряд невідповідностей, зокрема щодо використання пестицидів, добрив та кормових добавок, які можуть бути дозволені в Україні, але заборонені в ЄС. Ще одним бар'єром є висока вартість та тривалість процесу сертифікації. Українські виробники змушені витратити значні кошти на впровадження необхідних стандартів (наприклад, GlobalG.A.P., HACCP, ISO 22000), проведення аудитів та лабораторних досліджень. Однак в Україні бракує акредитованих лабораторій, що відповідають європейським вимогам, що ускладнює процес отримання сертифікатів відповідності. До цього додаються бюрократичні перешкоди, які сповільнюють вихід української продукції на ринок ЄС. Тривалий розгляд документів, складні процедури фітосанітарного контролю та недостатня прозорість процесу сертифікації створюють додаткові труднощі для експортерів. Логістичні проблеми, особливо в умовах війни, ще більше ускладнюють ситуацію. Дефіцит сертифікованих складів, перевантаженість митних пунктів і необхідність дотримання стандартів транспортування (наприклад, холодового ланцюга для швид-

копсувних продуктів) також є значними бар'єрами [13].

3. Тарифні бар'єри включають мита та квоти, що регулюють ввезення української продукції до країн ЄС та інших міжнародних ринків. Попри дію Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає поступову лібералізацію торгівлі, для низки аграрних товарів досі зберігаються імпорتنі мита. Це особливо стосується продукції, на яку встановлено тарифні квоти, такі як зернові культури, м'ясо птиці та молочні продукти. Після вичерпання квот, що дозволяють безмитний експорт певної кількості продукції, на решту товару накладаються мита, які суттєво підвищують його вартість для європейських покупців. Окрім того, певні українські аграрні товари, зокрема насіння соняшнику, підпадають під експортні мита, що також впливає на їхню конкурентоспроможність на світовому ринку. Нетарифні бар'єри є ще складнішими, оскільки вони пов'язані з регуляторними вимогами, технічними стандартами та обмеженнями. Одним із найбільших викликів є відповідність санітарним та фітосанітарним нормам ЄС, які передбачають суворий контр-

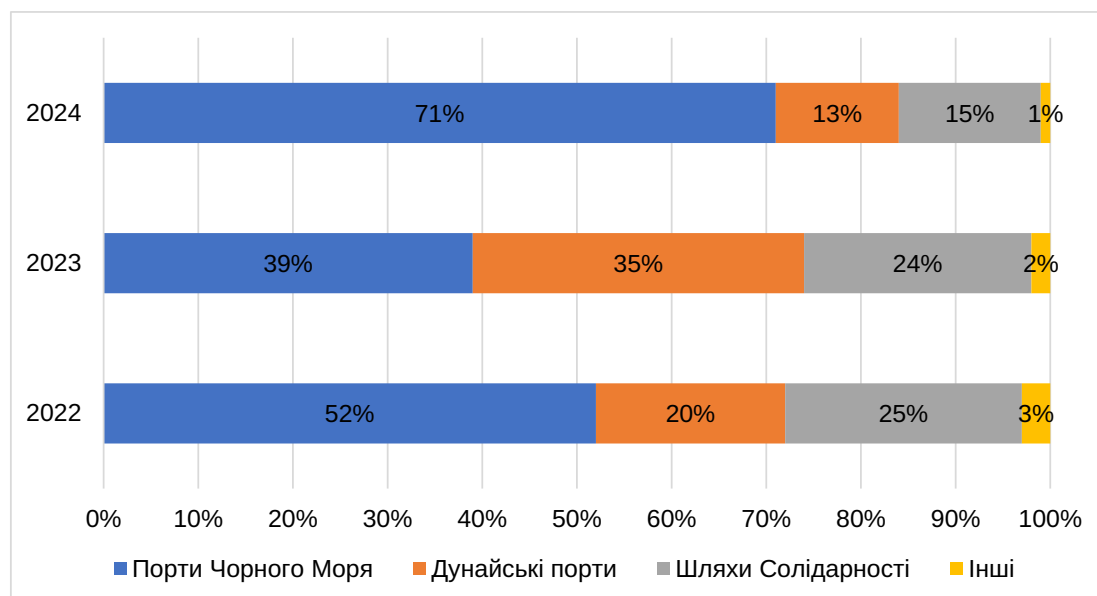

Рис. 1. Структура системи логістичних шляхів України під експорт, 2022–2024 рр.

Джерело: сформовано на основі [12]

оль за якістю та безпечністю харчових продуктів. Українські виробники повинні відповідати жорстким вимогам щодо залишкових рівнів пестицидів, використання антибіотиків у тваринництві, наявності ГМО та інших хімічних речовин [7].

4. Попри значний аграрний потенціал, зокрема родючі ґрунти, сприятливі кліматичні умови та великий експортний потенціал, інвестиційний клімат України залишається нестабільним. Головними перешкодами є військові дії, політична та економічна нестабільність, а також недосконала законодавча база. Війна суттєво вплинула на доступність земельних ресурсів, логістику та експортні можливості, що призвело до зниження інтересу з боку інвесторів. Крім того, значні ризики створює нерозвинена інфраструктура, зокрема недостатня кількість сучасних елеваторів, переробних підприємств та логістичних хабів. Фінансові ризики в аграрному секторі пов'язані насамперед із нестабільністю валютного курсу, інфляційними процесами та високою вартістю кредитних ресурсів. Через макроекономічну нестабільність банки часто встановлюють жорсткі умови кредитування, що ускладнює доступ агровиробників до фінансування. Також проблемою є високі ставки за кредитами, що обмежує можливості малих і середніх фермерів у залученні капіталу для розвитку виробництва [8].

5. Проблема конкуренції в аграрному секторі України залишається одним із ключових

викликів для його розвитку. На внутрішньому ринку аграрна продукція виробляється як великими агрохолдингами, так і малими та середніми фермерськими господарствами. Великі компанії мають доступ до фінансових ресурсів, сучасних технологій і масштабного виробництва, що дозволяє їм ефективніше конкурувати. Водночас дрібні фермери часто стикаються з проблемами, пов'язаними з обмеженим доступом до кредитування, високою вартістю ресурсів і труднощами у збуті продукції. Така ситуація призводить до нерівномірного розвитку аграрного сектору та монополізації окремих ринкових сегментів великими компаніями. На зовнішніх ринках українська аграрна продукція стикається з жорсткою конкуренцією з боку виробників із Європейського Союзу, США, Бразилії та інших країн. Одним із головних бар'єрів є високі стандарти якості та сертифікаційні вимоги, які Україна повинна виконувати для експорту продукції. Водночас європейські фермери отримують суттєву державну підтримку у вигляді субсидій, що дозволяє їм знижувати собівартість продукції та підвищувати її конкурентоспроможність. Українським виробникам складніше конкурувати в таких умовах через обмежену державну підтримку та нестабільне економічне середовище [2].

Для вирішення проблем пов'язаних з експортом аграрної продукції необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на модернізацію та підвищення конкурен-

тоспроможності аграрного сектору. З точки зору сталого розвитку необхідно забезпечити доступ аграріїв до фінансових ресурсів через розвиток системи аграрного кредитування, створення державних програм підтримки та залучення іноземних інвестицій. Надважливо сприяти розвитку агрокооперативів, що дозволить малим і середнім фермерам консолідувати свої ресурси для ефективнішого ведення господарської діяльності.

Інфраструктура та логістика є невід'ємною складовою ефективного функціонування аграрної галузі. Необхідно розширювати мережу елеваторів, модернізувати основні та створювати альтернативні транспортні шляхи, покращувати зберігання й переробку продукції, що сприятиме зниженню втрат і підвищенню доданої вартості сільськогосподарської продукції.

Варто вдосконалити державну політику в аграрному секторі, забезпечивши прозорі правила гри для всіх учасників ринку. Зменшення бюрократичних бар'єрів, підтримка експортерів та створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі допоможуть підвищити конкурентоспроможність української продукції на світових ринках.

Висновки. Експорт аграрної продукції є стратегічно важливим напрямом економіки України, однак в сучасних умовах ускладнюється реалізація експортного потенціалу. Серед основних викликів варто виокремити порушення традиційних логістичних ланцюгів через військові дії та блокаду морських портів, зростання транспортних витрат, обмеженість альтернативних шляхів перевезення аграрної продукції, посилення міжнародної конкуренції, коливання світових цін, а також підвищені вимоги до якості та безпечності продукції на зовнішніх ринках. Забезпечення стабільного експорту аграрної продукції України вимагає впровадження довгострокових стратегій, спрямованих на мінімізацію ризиків, розвиток інфраструктури, розширення географії поставок та покращення якості продукції відповідно до міжнародних стандартів.

Таким чином, подолання існуючих проблем з експортом аграрної продукції потребує комплексного підходу. Залучення наукової спільноти для подальшого вивчення даного питання сприятиме висуванню нових підходів з покращення ситуації з експортом. Додатково, висвітлення даної теми дослідження триматиме фокус суспільства на актуальні проблеми, життєво важливих для економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кваша С. М., Павленко О. М., Вакуленко В. Л. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. *Економічні науки*. 2024. № 2. С. 40–46. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-5>
2. Кваша С. М., Павленко О. М., Вакуленко В. Л. Конкурентоспроможність української аграрної продукції на зовнішніх ринках. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-198>
3. Гуменюк Я. М. Аграрний експорт України: аналіз та стратегічне планування. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-93>
4. Солоп А. П. Аграрний сектор України: сучасні виклики та можливості. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Економіка. 2024. № 20. С. 147–158. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.17>
5. Шамбровський Г. О. Міжнародні логістичні операції в Україні в умовах війни з РФ. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-161>
6. Завербний А. С., Пешко М. І. Проблеми та перспективи зміни ланцюгів поставок з метою мінімізування втрат під час війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-5>
7. Олейник А.-М. С., Рошко С. М. Аналіз впливу тарифних та нетарифних обмежень на торговельні відносини ЄС та України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 49. С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-49-18>
8. Хаєцька О. П. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку аграрного сектору. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 2. С. 123–141. DOI: [10.37128/2411-4413-2024-2-8](https://doi.org/10.37128/2411-4413-2024-2-8)
9. Lukash, S. M., Sokhan, I. V., & Danko, Y. I. (2023). Research on foreign economic activity of agrarian enterprises of Ukraine. URL: <https://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/10623> (дата звернення: 03.03.2025)
10. Steinbach, S. (2023). The Russia–Ukraine war and global trade reallocations. *Economics Letters*, 226, 111075. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165176523001003> (дата звернення: 03.03.2025)
11. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/257211.html (дата звернення: 10.03.2025)

12. Ukrainian agricultural market outlook. URL: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/binaries/agroberichtenbuitenland/documenten/publicaties/2025/01/31/ukrainian-agricultural-market-outlook/2025+Outlook.pdf> (дата звернення: 05.03.2025)

13. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом за 2023 рік. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrainoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf> (дата звернення: 10.03.2025)

REFERENCES:

1. Kvasha S. M., Pavlenko O. M., Vakulenko V. L. (2024) Rozvytok zovnishnoekonomichnoi diialnosti aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Development of foreign economic activity of the agricultural sector of the economy of Ukraine under martial law]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Ekonomichni nauky* [Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. *Economic Sciences*], vol. 2, pp. 40–46. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-5>

2. Kvasha S. M., Pavlenko O. M., Vakulenko V. L. (2024) Konkurentospromozhnist ukrainskoi aharnoi produktsii na zovnishnikh rynkakh [Competitiveness of Ukrainian agricultural products in foreign markets]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-198>

3. Humeniuk Ya. M. (2023) Ahrarnyi eksport Ukrainy: analiz ta stratehichne planuvannia [Agricultural exports of Ukraine: analysis and strategic planning]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-93>

4. Solop A. P. (2024) Ahrarnyi sektor Ukrainy: suchasni vyklyky ta mozhlyvosti [Ukraine's agricultural sector: current challenges and opportunities]. *Tavriyskyi naukovyi visnyk. Seriya: Ekonomika* [Tavria Scientific Bulletin. Series: Economics], vol. 20., pp. 147–158. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.17>

5. Shambrovskiy H. O. (2024) Mizhnarodni lohistychni operatsii v Ukraini v umovakh viiny z RF [International logistics operations in Ukraine in the context of war with the Russian Federation]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-161>

6. Zaverbnyi A. S., Peshko M. I. (2022) Problemy ta perspektyvy zminy lantsiuhiv postavok z metoiu minimizuvannia vtrat pid chas viiny [Challenges and prospects for changing supply chains to minimize losses during war]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-5>

7. Oleinyk A.-M. S., Roshko S. M. (2023) Analiz vplyvu taryfnykh ta netaryfnykh obmezhen na torhivelni vidnosyny YeS ta Ukrainy [Analysis of the impact of tariff and non-tariff restrictions on trade relations between the EU and Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University], vol. 49, pp. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-49-18>

8. Khaietska O.P. (2024) Innovatsiino-investytsiine zabezpechennia rozvytku aharnoho sektoru [Innovative and investment support for the development of the agricultural sector]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky* [Economics, finance, management: current issues of science and practice], vol. 2, pp. 123-141. DOI: [10.37128/2411-4413-2024-2-8](https://doi.org/10.37128/2411-4413-2024-2-8)

9. Lukash, S. M., Sokhan, I. V., & Danko, Y. I. (2023). Doslidzhennia zovnishnoekonomichnoi diialnosti ahrarykh pidpriemstv Ukrainy [Research on foreign economic activity of agrarian enterprises of Ukraine]. URL: <https://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/10623> (accessed March 3, 2025)

10. Steinbach, S. (2023). Rosiisko-ukrainska viina ta pererozpodil svitovoi torhivli [The Russia–Ukraine war and global trade reallocations]. *Ekonomichni lysty* [Economics Letters], 226, 111075. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0165176523001003> (accessed March 3, 2025)

11. Ofitsiyni vebportal parlamentu Ukrainy [Official webportal of the Parliament of Ukraine]. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/257211.html (accessed March 10, 2025)

12. Perspektyvy ukrainskoho aharnoho rynku [Ukrainian agricultural market outlook]. URL: <https://www.agroberichtenbuitenland.nl/binaries/agroberichtenbuitenland/documenten/publicaties/2025/01/31/ukrainian-agricultural-market-outlook/2025+Outlook.pdf> (accessed March 5, 2025)

13. Zvit pro vykonannia uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropejskym soiuzom za 2023 rik [Report on the implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union for 2023]. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-mizh-Ukrainoyu-ta-YEvropejskym-Soyuzom-za-2023-rik.pdf> (accessed March 10, 2025)